

POKUŠAJ DA SE PROSPERITET OBJASNI RASISTIČKIM TEORIJAMA UMESTO PROSVETITELJSTVOM

Umesto da se sačuva uverenje da je prosperitet zapadne civilizacije plod reformacije, krajem XIX veka počela su da se formiraju rasistička uverenja koja napredak zapadne civilizacije objašnjavaju navodnim prirodnim preimućstvom arijevske rase nad drugim rasama.

Naime, zemlje pretežno nordijskog porekla, pokazivale su znatno niži nivo svih vrsta zločina u odnosu na druge zemlje. Poštenje njihovih stanovnika bilo je toliko visoko da su se često proizvodi prodavali bez prodavaca na poverenje mušterijama da će im uredno ostaviti novac.

Visoka svest svakog pojedinca o sopstvenoj odgovornosti formirala je antiautoritaran duh i sprečila formiranje diktatura koje su druge narode držali pod jakom kontrolom da bi ih sačuvali od anarhije unutrašnjih sukoba i krvoprolića.

Interesantno je ovo zapažanje iz 1835. godine francuskog istoričara Aleksisa De Tokvila o naravi kao glavnom faktoru zbog kojeg angloamerikanci uspevaju da formiraju uspešan demokratski sistem, za razliku od latino-američkih:

"Zakoni i naravi Angloamerikanaca jesu, dakle, onaj osoben razlog njihove veličine i prevashodni uzrok koji tražim. Osobito naravi, dakle, čine Amerikance u Sjedinjenim Državama, jedine među svim Amerikancima podobnim da prihvate vlast demokratije; usled naravi takođe, pojedine angloameričke demokratije manje su ili više sređene i napredne. ... Kod drugih naroda Amerike zapažam iste uslove za prosperitet kao kod Angloamerikanaca, osim njihovih zakona i naravi; a ti su narodi bedni. ... Ali u kojem se delu sveta mogu naći plodnije pustinje, veće reke, neiscrpnija a nenačeta bogatstva nego u Južnoj Americi? Međutim, Južna Amerika ne može da podnese demokratiju. Da je za sreću narodima dovoljno da se nastane negde na kraju sveta i da mogu po volji da se šire po nenastanjenim predelima, američki Španjolci ne bi se mogli požaliti na sudbinu. Pa i kad ne bi uživali istu sreću kao stanovnici Sjedinjenih Država, bar bi evropski narodi morali da im zavide. Nema, međutim, na svetu bednijih nacija nego što su južnoameričke. ... Španjolci i Portugalci osnovali su u Južnoj Americi velike naseobine koje su, otada, postale carstva. Građanski rat i despotizam pustoše danas po tim ogromnim oblastima. Rast stanovništva se zaustavio, a mali broj ljudi koji onde živi, obuzet brigom da se odbrani, jedva oseća potrebu da poboljša svoju sudbinu. ... Čudimo se videći kako se nove nacije Južne Amerike već četvrt veka batrgaju u revolucijama koje neprestano ponovo izbijaju i svaki dan očekujemo da vidimo da su se vratile u ono što se naziva njihovim prirodnim stanjem. ... Želeći da uspostave federativni sistem, Meksikanci su uzeli kao uzor i gotovo potpuno preslikali savezni ustav svojih suseda Angloamerikanaca. Ali prenosćći kod sebe slovo zakona, nisu mogli istovremeno da prenesu i duh koji mu uliva život. Desilo se, dakle, da su se neprestano zapetljavali u mehanizmu svoje dvostruke vlasti. Suverenitet njihovih pojedinačnih država i suverenitet unijc, prevazilazeći delokrug koji im je obeležio ustav, svakodnevno su zadirali jedan u drugi. I sada još, Meksiko bez prestanka zapada iz anarhije u vojni despotizam, i iz vojnog despotizma u anarhiju. ...

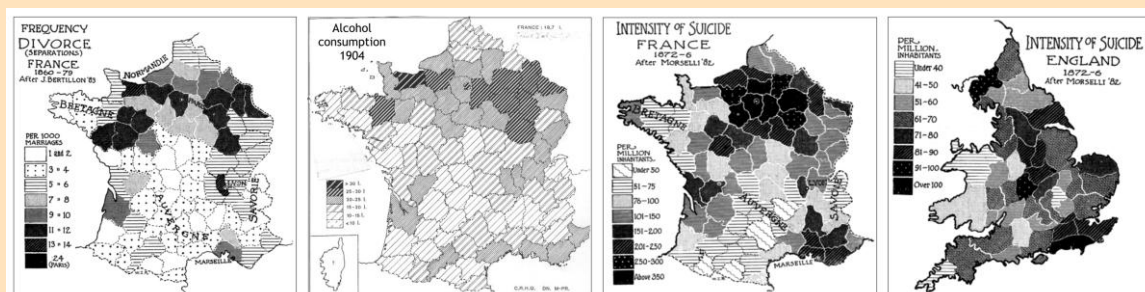
U Evropi se, znači, preuveličava uticaj koji geografski položaj zemlje ima na trajnost demokratskih institucija. Suviše se značaja pridaje zakonima, odviše malo naravima. Sva ta tri uzroka doprinose nesumnjivo uređenju američke demokratije i upravljanju njome; ali ako bi ih trebalo razvrstati, rekao bih da geografski uzroci doprinose tome manje nego zakoni, a zakoni manje nego naravi. Ubeđen sam da ni najpovoljniji položaj ni najbolji zakoni ne mogu održati neki ustav uprkos naravima, dok naravi mogu ipak da iskoriste i najnepovoljniji položaj i najlošije zakone." (Aleksis de Tokvil, *Demokratija u Americi*, 1835. godina)

Bilo je očigledno da narodi koji su prošli proces reformacije i prosvetiteljstva pokazuju preimućstvo u svim sferama života u odnosu na druge narode. A kako je mnoštvo krenulo da odbacuje svest da je uzvišen karakter plod borbe čoveka sa sobom i sopstvenim slabostima, postajalo je sve popularnije rasističko objašnjenje po kome je uzvišen karakter plod genetskog nasleđa.

Na primer, William McDougall, profesor psihologije na Harvard koledžu, 1921. godine objavljuje delo "Is America Safe for Democracy?" gde iznosi primere kako Englezi imaju veći uticaj u svetu u odnosu na Francuze, iako su Francuzi u povoljnijim klimatskim uslovima nego Englezi. Ali on veću moć Engleza u svetu objašnjava time što Englezi imaju veće nordijsko poreklo, nego Francuzi, pa im navodno nordijski karakter daje takvu moć uticaja. Na osnovu boje kose i oblika lobanje zaključilo se da su Englezi 60 do 70% nordidi, a da kod Francuza najviše ima alpida - 40%, zatim mediteranaca - 35%, a nordida svega 25% stanovništva.

Od kada je razvod braka bio legalan, u Engleskoj i Velsu je za 25 godina, od 1858. do 1883. bilo 4836 razvoda brakova, dok je u Francuskoj u samo jednoj 1887. godini bilo čak oko 5000 razvoda. Stabilan brak kod Engleza i ostalih germanskih naroda, a visok nivo razvoda kod Francuza, pružao je rasistima još jedan dokaz za navodnu superiornost nordijske rase.

Međutim, jedno otkriće je izazivalo zbunjenost antropologa rasista. Severoistočne pokrajine Francuske koje odlikuje visok procenat stanovništva nordijskog porekla (i po antropološkim posebnostima i po istorijskom poreklu), pokazale su krajem XIX i početkom XX veka veći broj razvoda brakova, viši nivo alkoholizma i veći broj samoubistava nego i jedna druga francuska pokrajina. U tim karakteristikama, nordidi na području Francuske pokazivali su veće slabosti od bilo koje druge rase.

Zapravo, te slabosti su bile izraz prirodnih sklonosti nordida bez odrastanja njihove ličnosti, jer Francuzi nisu iskusili proces reformacije i prosvetiteljstva kakav su prošle okolne pretežno nordijske zemlje. Zato se nivo razvoda

brakova, alkoholizma i samoubistava u nordijskim pokrajinama Francuske u drugoj polovini XIX veka u velikoj meri poklapa sa nivoom razvoda brakova, alkoholizma i samoubistava u savremenom nordijskom svetu, koji je, odbacivši duh prosvetiteljstva, dospao u isto stanje neprosvećenosti i nezrelosti koji su odlikovali Francuze pre jednog veka.

Isto tako, ako bismo analizirali nordijske zemlje pre vremena reformacije i prosvetiteljstva, videli bismo kod njih one iste rđave sklonosti koje su rasisti pre jednog veka videli kao obeležje nearijevskih naroda, što nam pokazuje da su uzvišeni atributi arijeveske rase zapravo atributi prosvećenosti Evrope novog veka, koji stoje do čovekovog sazrevanja ličnosti a ne do genetskog nasleđa.

Ključni dokaz da uzvišen mentalitet nije plod genetskog porekla, već uticaja reformacije vidimo u delu Maksa Vebera gde on navodi razlike između ljudi koji žive u istom gradu Badenu i koji se bave istim zanimanjima, ali se razlikuju po verskim ubeđenjima. Religija može, u zavisnosti od svog sadržaja da ljude učini svesnim svoje odgovornosti i da ih tako navede na sazrevanje ličnosti, a može da ih oslobodi od lične odgovornosti i načini zavisnicima autoritarnog sistema koji misli i odlučuje umesto njih samih.

Maks Veber (1864-1920) je pokušavao da objasni zašto je protestante toga vremena je odlikovala izražena produktivnost rada bez obzira da li su primali visoke ili niske nadnice, a katolike niska produktivnost koja je bila još niža ako su bili slabo plaćeni. Dok su prvi pokazivali kreativnost u radu, drugi su bili rigidni i površni u radu. Dok su prvi smatrali da je greh trošiti zarađen kapital na užitak, pa im se tako umnožavao kapital, drugi su ga ili trošili na užitak ili škrtarili stavljajući ga u slamaricu, tako da su ga mnogo manje ulagali u razvoj proizvodnje. Rezultat je bio da su prvi mnogo bili na svakom planu napredniji u odnosu na druge.

Maks Veber je imao na raspolaganju fakte kako je godine 1895. u Badenu prikupljen porez na kapital iznosio na svakih 1000 protestanata 954.060 maraka, a na svakih 1000 katolika 589.000 maraka.

Međutim, Maks Veber nije razumeo prirodu tadašnjeg protestantskog prosperiteta. Mislio je da je taj prosperitet posledica kalvinističke doktrine o radu, jer su kalvinisti vrlo studiozno objasnili i utkali u svoje učenje da uspešnost rada jeste prirodan produkt čovekovog duhovnog iskustva i zato dokaz njegovog posvećenja.

Ali Maks Veber je shvatao kalvinističku doktrinu o radu kao da je ona odgovorna za prosperitet protestanata, jer je mislio da ona promovise protestantsku radnu etiku kao kakvu kulturnu vrednost kod protestanata. Drugim rečima, on je smatrao da su protestanti vredni u radu a skromni u potrošnji zarađenog novca, zato što su tome naučeni svojom dotkrinom, a ne kao plod sazrevanja njihove ličnosti. Međutim, i komunizam je imao ideologiju "svakom (da prima) prema potrebama, svako (da pruža) prema mogućnostima" pa promovisanje tog načela nije imalo nikakvog efekta na formiranje radne etike i skromnosti u potrošnji dobara kod komunističkih naroda. Razlog je činjenica da ljude ne pokreću kulturne vrednosti, već motivi ponašanja.

Dokaz da su produkti prosvećenosti nezavisni od promovisanih kulturnih vrednosti vidimo u analizi jednog krupnog propusta koji je Maks Veber napravio u svom istraživanju - stanovnici grada Badena nisu pripadali

kalvinistima već luteranima, dakle, jednoj drugoj grani protestanata koja nije imala doktrinu o radu.

Dakle, radna etika i skromnost u potrošnji zarađenog novca nisu kod protestanata bili posledica promovisanja kakvih kulturnih vrednosti, već plod njihove prosvetljenosti, produkt odrastanja ličnosti, gde su se ljudi borili protiv hedonizma kao protiv greha i gde je motiv ljubavi spontano proizvodio duh vrednoće i kreativnosti u radu.

Protestantizam je svojim učenjem ljude čuvao od njihove neodgovornosti i navodio ih na odrastanje ličnosti, jer je ukoravao osnovne elemente neodgovornog bivstvovanja. Ovo su elementi svake životne filozofije, ideologije i religije koja čoveka oslobađa od životne odgovornosti:

1) Loša motivacija kao pokretač na dobra dela: pobuđivanje fanatičnih motiva krivice, sebičnog sentimenta, ponositosti.

2) Površna pravila koja navode čoveka da se bori protiv simptoma loših motiva u postupcima i osećanjima, a da nije svestan potrebe za reformom pokretačkih motiva. Ljudi će da se pokaju što su rekli ružnu reč ili učinili loše delo, a ne kaju se za same loše motive iz kojih to čine, jer tih motiva nisu ni svesni.

3) Mehanizmi psihološke satisfakcije kojom čovek umiruje svoju nečistu savest dok i dalje biva pokrenut lošim motivima. Ti mehanizmi mogu biti tehnike opijanja, bavljenje tuđim slabostima da bi se sam osećao bolje, rituali i dobra dela kojima čovek pokušava da se iskupi za svoju krivicu, itd. Zahvaljujući njima čovek se oseća pravednim i kada greši.

4) Oslobađanje od razumnog preispitivanja svojih motiva i postupaka da ne bi postao svestan prethodne tri zabljudе, tako što se čovek oslanja na svoja osećanja, autoritete i slepa pravila, umesto da sam razumno ispituje smisao svojih postupaka i kvalitet pokretačkih motiva.

Učenje protestantizma donosilo je plodove prosvetljenosti zato što je utemeljeno na Svetom pismu kritikovalo sva pomenuta četiri elementa ljudske neodgovornosti:

1) Sveto pismo ukorava svaku revnost koja nije plod ljubavi, već je plod straha, ponositosti i koristoljublja. Žrtva nije dovoljna, ako nije pokrenuta ljubavlju: "I ako razdam sve imanje svoje, i ako predam telo svoje da se sažeže, a ljubavi nemam, ništa mi ne pomaže." (1.Korinćanima 13,3) Dobrota iz ponositosti je greh: "Pazite da pravdu svoju ne činite pred ljudima da vas oni vide; inače plate nemate od Oca svojega koji je na nebesima." (Matej 6,1) Dobrota iz gordosti je greh: "A ti kad daješ milostinju, da ne zna levica tvoja šta čini desnica tvoja." (Matej 6,3) Strah kao motiv je greh: "Strah kojim me se boje zapovest je ljudska kojoj su naučeni." "U ljubavi nema straha, nego savršena ljubav izgoni strah napolje; jer je u strahu mučenje, a ko se boji nije se usavršio u ljubavi." "Jer nam Bog ne daje duha straha, nego sile i ljubavi i čistote." (Isaija 29,13; 1.Jovanova 4,18; 2.Timotiju 1,7)

2) Sveto pismo svojim moralnim zakonom definiše vrlo strogo motive ljudskog srca, praveći jasnu razliku između prave ljubavi i grešnih motiva, dok

u čovekove ruke stavlja kao njegovu ličnu odgovornost da na osnovu sopstvenog razuma sam prosuđuje kako treba da se ponaša, jer podrazumeva da ako je srce ispravno, da iz njega ne može proizlaziti zlo delo. Površne moralne zahteve koji ne gledaju na motive srca, već čoveka zadovoljavaju držanjem formalnih pravila ponašanja koja su sama sebi cilj, Sveto pismo kritikuje nazivajući ih pojmom ljudskih a ne Božjih zapovesti. Na taj način Sveto pismo urazumljuje čoveka da može da se pokaje za svoje grehe u korenu, a ne samo simptomatski.

3) Pokušaje traženja psihološke satisfakcije za sopstvenu nečistu savest u religioznim ritualima, žrtvama, slikama, kipovima i dobrim delima, Sveto pismo kritikuje sa mnoštvom saveta, upozorenja i zabrana. Osoba koja se zaista kaje za svoje grehe, imaće mir od samog Boga i neće imati potrebe da ostvaruje dodatni mir raznim tehnikama.

4) Sveto pismo upozorava čoveka na opasnost da se odrekne odgovornosti razumnog preispitivanja, i da se osloni na svoja osećanja, slepo držanje pravila i na duhovne autoritete koji misle umesto njega samog. "Lud veruje svašta, a pametan pazi na svoje korake." "Razum će te čuvati izbavljajući te od zla puta" (Priče 14,15; 2,11-1) "Srce je prevarno više svega i opako: ko će ga poznati?" "Ko se uzda u svoje srce, bezuman je; a ko hodi mudro, izbaviće se." "Bezumniku nije mio razum nego da se javlja srce njegovo." (Jeremija 17,9; Priče 28,26; 18,2) "A vi se ne zovite ravi; jer je u vas jedan ravi Hristos, a vi ste svi braća. I ocem ne zovite nikoga na zemlji; jer je u vas jedan otac koji je na nebesima. Niti se zovite učitelji; jer je u vas jedan učitelj Hristos. A najveći između vas da vam bude sluga..." "Da je proklet čovek koji se uzda u čoveka." "Kupljeni ste skupo, ne budite robovi ljudima." (Matej 23,8-11; Priče 17,5; 1 Korinćanima 7,23)